

en zesduizend vrouwen zijn vermoord), anderen werden in de ziekenbarak van Uckermark vergiftigd. Van één groep van zeventig Nederlandse vrouwen die in februari naar Uckermark werd overgebracht, zijn elf in leven gebleven, van een tweede, kleinere groep die in maart hetzelfde lot trof, niet één.

Wij vermelden tenslotte dat begin maart in Ravensbrück een speciaal transport werd gevormd van vrouwelijke politieke gevangenen die als *Nacht-und-Nebel*-gevangenen behandeld moesten worden; dat transport, waarbij zich vijf-en-dertig Nederlandse vrouwen bevonden, werd naar Mauthausen overgebracht.

*

Nu de mannen van het transport uit Vught.

Zij werden niet in het hoofdkamp Sachsenhausen opgenomen maar moesten na aankomst marcheren naar de grote montagehal van de Heinkel-vliegtuigfabrieken die op ongeveer 8 km van Sachsenhausen lagen. Het gehele fabriekscomplex was in april '44 door een Geallieerd bombardement zwaar beschadigd maar de montagehal was toen vrijwel intact gebleven. In die immense, sombere en tochtige hal waren, toen de mannen uit Vught er werden binnengebracht (alsook andere Nederlandse mannen die afkomstig waren uit de gevangenis te Rijssel en uit diverse tuchthuizen in het Rijnland), al duizenden uit Warschau geëvacueerde Polen aanwezig, 'velen', aldus een der Nederlanders, 'afkomstig uit de donkere wijken van deze Oosteuropese stad' – 'iedere avond' werd met die Polen gevochten 'om een deken of een ledige krib' (er waren èn te weinig dekens èn te weinig kribben),

's middags bij het eten dezelfde gevechten om een schotel. Meestal wonnen de Polen. Zij aten dan het eerst, likten de schotels grondig schoon en zonder dat deze gewassen konden worden, moesten daarna de Hollanders er uit eten. Machteloos waren we, ook als we zagen dat het toch al karige eten oneerlijk verdeeld werd. Werk was er vrijwel niet.'

De gevangenen moesten elke dag urenlang op appèl staan (bij elkaar meestal zes uur lang) en voor de rest diende ieder te zien hoe hij, zonder

¹ 'De Visser' in *Den vijand wederstaan*, p. 283.